

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ในอดีต ได้เกิดความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมนุษย์ต้องการต่อสู้กับธรรมชาติแต่ไม่สามารถที่จะต่อสู้ได้ ทำให้เกิดคำถามว่าทำไมภัยธรรมชาติต่างๆ ไม่ได้เกิดกับคนทุกคนแต่มีบางคนที่ได้รับความสะดวกสบาย ทำให้มนุษย์ต้องการหาคำตอบทำให้เกิดคำอธิบายและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้กำหนดว่าใครเป็นผู้ได้รับภัยนั้น จนกระทั่งได้เกิดการแบ่งประเภทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ เพื่อให้การตอบคำถามแก่คนในสังคมได้มากขึ้น

และเมื่อมนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นสังคมและสังคมเริ่มพัฒนาจากการล่าสัตว์หาของป่า กลายเป็น การเลี้ยงสัตว์ และการกสิกรรม ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์ได้พัฒนาไปด้วยเช่นกันจนกลายเป็นศาสนา ตามที่เบลล่าห์ได้ตั้งสมมติฐานคือ “ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมเปลี่ยนแปลงรูปแบบของศาสนาไปด้วย ทั้งในด้านสัญลักษณ์ พิธีกรรม กลุ่มศาสนา และอิทธิพลที่มีต่อสังคม ” (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 : 51)

ศาสนาของมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านรูปแบบ เช่นการจัดองค์กรและพิธีกรรม และในด้านเนื้อหาหรือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ (ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 199 - 200) สำหรับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2493) ได้ให้คำนิยามศาสนาคือ ลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักคือ การแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น เป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่งแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งการกระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนหรือความเชื่ออันนั้น ดังนั้นศาสนาจะมีองค์ประกอบเหมือนกัน 3 ส่วนคือ พระธรรม หลักศีลธรรม และการกระทำตามคำสั่งสอน ซึ่งทั้งหมดรวมหมายถึง การปฏิบัติตนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันด้วย (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 : 27) ซึ่งจะกลายเป็นสิ่งเดียวกันกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติต่อกันมา

ดังนั้นศาสนาตามทัศนะมานุษยวิทยาจึงบังคับถึง การขยายความสัมพันธ์ทางสังคม มนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ศาสนายังเป็น เครื่องมือสำคัญช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นกลไกในการสร้างเอกลักษณ์เป็นพลังในการต่อสู้กับความอับชืดธรรม และการเบียดเบียนจากภายนอก เช่น การรวมกลุ่มของคนเป็นชุมชนชาวคริสต์ในสมัยอยุธยา

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้เราทราบว่าศาสนาคริสต์ได้เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกในสมัยอยุธยา คาดว่าคงจะเข้ามาพร้อมกับชาวโปรตุเกส คือ “อัลบูเกร็ก ใต้ส่งคณะทูตมา กรุงศรีอยุธยา ในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 (ค.ศ.1491 - 1529) และอาหมิคณะสงฆ์โปรตุเกส ติดตามคณะทูตเหล่านี้เข้ามาด้วย และในสมัยพระรัชราชาริราช (ค.ศ.1534 - 1546) เกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า มีชาวโปรตุเกสมารับราชการทหารในกองทัพไทยด้วย หลังจากได้รับชัยชนะในสงคราม ทหารโปรตุเกสเหล่านี้ก็ได้รับพระมหากรุณาให้มีการจัดสร้างวัดของคนภายในค่ายตำบลบ้านดิน ปากคลองตะเคียน” (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533 : 9) ทำให้เราทราบว่าชาวโปรตุเกสที่นับถือศาสนาคริสต์ได้ตั้งชุมชนชาวคริสต์ขึ้นเป็นแห่งแรกในสมัยอยุธยา และยังคงถือว่าเกิดเป็นชุมชนที่รวมตัวกันอันเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งด้านเชื้อชาติ และศาสนาที่มีหลักฐานแน่นอนเป็นแห่งแรก

ถึงแม้ว่าการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เต็มไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากประสบปัญหาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ทางด้านการเมือง แต่ถึงอย่างไรก็ยังปรากฏหลักฐานการก่อตั้งชุมชนคริสต์ในแคว้นโคชินจีน และชุมชนคริสต์เล็กๆอีกหลายแห่ง จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

ต่อมาในสมัยธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้ฝรั่งเศสเชื้อสายโปรตุเกสและชาวคริสต์ที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาเข้ามาตั้งถิ่นฐานครัวเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ซึ่งถูกขนานนามว่าวัดกัลยาณมิตร และวัดประยุรวงศ์ โดยอยู่ทางด้านใต้ค่อจากที่อยู่ของพวกจีน โดย คุณพ่อกอร์รี่ (Corme) มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในกรุงศรีอยุธยาได้พาพวกคริสต์จำนวนหนึ่งหนีไปเขมร ครั้นเมื่อทราบว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้อิสรภาพและตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงขึ้นใหม่ คุณพ่อกอร์รี่ และชาวคริสต์ จึงพากันเดินทางกลับจากเขมรมาที่บางกอกในคืนปี พ.ศ. 2312 ซึ่งครั้งนั้นท่านได้รับการต้อนรับอย่างดีจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ได้ทรงพระราชทานเงินและโปรดเกล้าฯให้ไปอยู่ร่วมกับชาวคริสต์ที่ดั่งบ้าน

เรือนอยู่ก่อน และทรงสัญญาว่าจะพระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งสำหรับเป็นที่สร้างวัดด้วยและในปลายปีนั้น พระองค์ได้พระราชทานที่ดินที่ภูฏีจันให้ขุนพ่อกอรรค์อย่างเป็นทางการ ซึ่งขุนพ่อกอรรค์ได้สร้างวัดขึ้นบนที่พระราชทานแห่งนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ท่านได้ตั้งชื่อวัดซึ่งเป็นเพียงเรือนไม้เล็กๆว่า “ โบสถ์ราชคครู้ส ” จึงกล่าวได้ว่าโบสถ์แห่งนี้เป็นโบสถ์ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกที่เก่าแก่ที่สุดของกรุงเทพมหานคร (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2528 : 34)

ที่ได้มีการเกิดชุมชนก็จะมีการสร้างวัดภายในชุมชนเกิดขึ้นมาด้วยเสมอ โดยเฉพาะการสร้างวัดประจำชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่ง เช่น ชาวโปรตุเกสที่อยู่รวมตัวกันเป็นชุมชน และมีการสร้างวัดในศาสนาคริสต์ประจำชุมชนทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยธนบุรี จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยการใช้วัดเป็นสถานที่ในการแสดงออกทางพิธีกรรมร่วมกัน

วัดคาทอลิกจึงเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆของชาวบ้านในชุมชน ทั้งทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองเช่นเดียวกับวัดในศาสนาอื่นๆ

วัดคาทอลิก ก็เปรียบได้กับวัดในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการทำงานของกลไกทางสังคมในฐานะหน่วยสำคัญทางศาสนา และอาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญในการทำหน้าที่เป็นสถาบันแห่งการบูรณาการทางสังคมของชาวคาทอลิก และในการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 นั้น พระศาสนจักรได้เปลี่ยนท่าทีของตนเอง พระศาสนจักรต้องการเสวนากับโลกในยุคปัจจุบันเพื่อต้องการฟื้นฟูความเชื่อให้เข้ากับสถานการณ์ เพราะความเชื่อเป็นชีวิต ไม่ใช่เป็นเพียงแต่สถาบันหรือคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลาและสถานที่ พระศาสนจักรได้เปิดประตูการเสวนา โดยกำหนดหลักพื้นฐานที่สำคัญเท่านั้น ส่วนเรื่องปลีกย่อยของการประยุกต์ หรือเสวนานั้นเป็นหน้าที่ของแต่ละท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกันไป ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะนำไปศึกษาพิจารณา และลงมือทำ คือความจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจแนวคิดและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆอย่างแจ่มแจ้ง และในเวลาเดียวกันก็ต้องเข้าใจว่า อะไรเป็นแก่นแท้หรือ “ ขาวดี ” ของศาสนาซึ่งไม่ได้อยู่เฉพาะในพระคัมภีร์ แต่อยู่ในประเพณีทางศาสนาที่ได้ถ่ายทอดมาโดยตลอด (เสวี พงศ์พิศ, 2524 : 244)

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ความสำคัญของวัดในแต่ละศาสนาจึงอยู่ในฐานะเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อ ประเพณีปฏิบัติ มีบทบาทในการจัดกลไกทางสังคม และการประสานความสัมพันธ์ของวัดและสมาชิกในสังคม ดังจะเห็นได้จากการเกิดชุมชน

ชนที่ใดก็จะมีการสร้างวัดภายในชุมชนเพื่อใช้เป็นสถานที่หลักในการประกอบพิธีกรรมจากการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมนี้เอง ทำให้ชาวบ้านได้รับการขัดเกลาทางสังคมด้วยอย่างไม่รู้ตัว ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาชุมชนและวัดคาทอลิก เนื่องจากไม่ค่อยมีการศึกษาถึงบทบาท ความสัมพันธ์ของวัดและชุมชนชาวคาทอลิกว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะชุมชนชาวคาทอลิกในเมือง

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนกุฎีจีน เนื่องจากเป็นชุมชนนิกายโรมันคาทอลิกที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่สมัยธนบุรี และในปัจจุบันประชาชนในชุมชนกุฎีจีนยังนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85 อีกทั้งยังมีโบสถ์อยู่ภายในชุมชนซึ่งมีบทบาทและความสัมพันธ์กับชุมชนมาพร้อมๆกันกับการเกิดชุมชนมาโดยตลอด 228 ปี คือ โบสถ์ซางคาครูส ซึ่งจะทำให้เห็นถึงบทบาทและความสัมพันธ์ที่วัดมีต่อชุมชนได้อย่างชัดเจน ปัจจุบันโบสถ์ซางคาครูสยังเป็นสถานที่สำคัญ และเป็นศูนย์รวมของการปรึกษาหารือ และช่วยเหลือกันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และทางด้านจิตใจ เพราะว่า มีคุณพ่อ ทำหน้าที่คอยดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ดังนั้นแบบแผนพฤติกรรมที่ชาวบ้านแสดงออกมาให้เห็นนั้นน่าที่จะสอดคล้องกับคำสอนพื้นฐานของศาสนาที่พวกเขา นับถือ และความสัมพันธ์ของคุณพ่อกับชาวบ้านในชุมชนนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกันเสมอ เพราะคุณพ่อจะทำหน้าที่ในการสอนคำสอน ความเชื่อทางศาสนา และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การติดต่อกับคุณพ่ออาจแบ่งออกได้เป็น 2 แบบคือ การติดต่อในด้านปัจเจกบุคคล เช่น การติดต่อก่อนทำพิธีล้างบาป ศีลมหาสนิท ศีลกำลัง ศีลสมรส งานศพ ศีลเจิมคนไข้ ศีลแก้บาป และการติดต่อกับคนทั้งชุมชนเมื่อทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งชุมชนเช่น พิธีมิชซา เทศกาลมหาพรต พิธีเสกน้ำ เสกไฟ เทศกาลคืนชีวิตใหม่ (ปีสกา) เทศกาลงานฉลองครบรอบปีของวัด เทศกาลคริสตมาส เป็นต้น ในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ชาวบ้านในชุมชนจะมาร่วมพิธีเสมอ

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีกลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อทำกิจกรรมต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดชุมชน และภายนอกชุมชน เช่น กลุ่มสภาอภิบาล กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพลมารี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสหกรณ์นครศิษย์เนียบ เป็นต้น

สมาชิกในกลุ่มต่างๆส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนที่ระดับอายุต่างกัน โดยแต่ละกลุ่มจะใช้บริเวณวัดเป็นสถานที่ชุมนุมและประกอบกิจกรรมอยู่เสมอ ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มเยาวชนเพราะสมาชิกอยู่ในช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น หนุ่มสาว ตั้งแต่อายุประมาณ 6 -25 ปีเป็นส่วนมาก และเป็นกลุ่มที่มี

ความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆของวัดเป็นอย่างมาก ทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มกับวัดมีความน่าสนใจ เพราะว่ แนวคิดในคริสตศาสนาที่เกี่ยวกับเด็กเห็นว่า ภาระหน้าที่ของเด็กในอนาคตคือ ต้องทำการเปลี่ยนแปลงคนทั้งโลก ตั้งแต่คำนิชม ความคิดลงไปจนถึงพฤติกรรมหรือการกระทำ เปลี่ยนแปลงโลกที่มีแต่การแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน เอารัดเอาเปรียบ กดขี่กัน มีใครขวสาวได้สาวเอา เปลี่ยนให้เป็นโลกที่มีแต่ความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โลกที่มีแต่มิตรภาพ ซึ่งเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ในอนาคตของเด็กวันนี้ และในหนังสือพระคัมภีร์เก่ากล่าวไว้ว่า “จงฝึกเด็กในทางที่เขาควรจะไป และเมื่อเขาเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาจะไม่พราวจากทางนั้น” (สุระ กิจรุ่งโรจน์ 2522 : 14 - 15) จากแนวคิดอันนี้ทำให้เราสามารถมองเห็นถึงบทบาทของกลุ่มเยาวชนของวัดทางคาทอลิกในชุมชนกุฎีจีนได้อีกด้วย

อีกทั้งจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนนั้น เป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือตอบสนองปัญหาในขณะนั้น และมีจุดมุ่งหมายเหล่านี้เป็นองค์ประกอบคือ

1. เพื่อให้เยาวชนได้พัฒนาตนเองทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
2. เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึง บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อนตนเอง และสังคม
3. เพื่อเป็นการร่วมกันพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม โดยอยู่บนพื้นฐานค่านิยมที่ดี
4. ก่อให้เกิดขบวนการเยาวชนที่ส่งทอดความเชื่อ และภารกิจของคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งในการรับใช้วัดและอนาคตของวัดต่อไป (แผนงานเยาวชน อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ , 2536: 5)

โดยกลุ่มเยาวชนจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม และกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมของวัด โดยอยู่ในความดูแลของผู้รับผิดชอบซึ่งก็คือ คุณพ่อเจ้าวัดหรือผู้ดูแลกิจการต่างๆของวัด หรือ จิตคาริการ และกลุ่มเยาวชนจะต้องทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นๆด้วย กิจกรรมต่างๆที่ทำนี้เพื่อเป็นการพัฒนาเยาวชนที่มีคุณภาพ โดยพยายามที่จะให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นด้วย

ผู้วิจัยเลือกศึกษาโดยเน้นความสัมพันธ์และบทบาทของกลุ่มเยาวชนในวัดคาทอลิกที่มีต่อชุมชน เพราะการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเกิดจากความต้องการ หรือเพื่อตอบสนองการแก้ปัญหาภายในชุมชนดังกล่าวมาแล้วในขั้นต้นนั้น การศึกษากลุ่มเยาวชนภายในวัดจะทำให้เราสามารถมองเห็นสภาพสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชาวคาทอลิกในชุมชนภูเก็ต ทำให้มองเห็นภาพรวมของชุมชนชาวคริสต์ในชุมชนเมืองอื่นๆ ได้อีกด้วย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิด หลากๆ แนวที่จะสามารถนำมาเชื่อมโยง และวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำการศึกษา แนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวได้แก่

1. ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ (Structural – Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่นั้น เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ต่างๆ ของสังคม ซึ่งช่วยบรรเทาให้สังคมดำรงอยู่ได้ ทำให้เห็นถึงความผสมกลมกลืน ความสมานฉันท์ และการปรับตัวของหน่วย หรือสถาบันเพื่อก่อให้เกิดความอยู่รอดของสังคม ดังนั้นสังคมจึงอยู่ในฐานะที่เป็นหน่วยของการศึกษา มักจะถูกมองว่ามีกลไกภายในที่สามารถทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ (ชัยนิตย์ วรรณะภุค, 2537 : 37-39) แนวความคิดเกี่ยวกับ โครงหน้าที่ได้นำมาใช้ศึกษาสถาบันศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะศาสนาเป็นระบบความเชื่อที่มีความสำคัญยิ่งต่อบุคคลและการดำรงชีวิตในสังคม บุคคลจะปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อนี้ ฉะนั้นศาสนาจึงเกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ในการศึกษาศาสนา ได้มีนักสังคมวิทยา และ นักมานุษยวิทยา ได้ทำการศึกษาจากแง่มุม และ ด้านต่างๆ หลายๆ ด้านตามความสนใจของแต่ละบุคคลและ ได้ให้แนวความคิดในการศึกษาแตกต่างออกไปเช่น

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) เขาชี้ให้เห็นความเกี่ยวพันระหว่างศาสนาและสังคมว่าศาสนามีส่วนประกอบด้านสังคมและสังคมมีส่วนประกอบด้านศาสนา การที่สมาชิกของสังคมมีความเชื่อทางศาสนาเหมือนกัน มีผลทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นภายในสังคม และในขณะที่เดียวกันความเชื่อที่เหมือนกันนี้ก็ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปอีกรุ่นหนึ่ง ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและสังคมจึงมีลักษณะเหมือนลูกโซ่เกี่ยวพันกันและกันอยู่ และเดอร์ไคม์ ได้สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับจุดกำเนิดความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแยกสิ่งต่างๆ ในโลกนี้

เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred) และ ไม่ศักดิ์สิทธิ์หรือธรรมดา (profane) สังคมแต่ละสังคมมีการแบ่งแยกแตกต่างกันไป และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมหนึ่งจะเป็นสิ่งธรรมดาในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ ไม่มี การกำหนดตายตัวลงไปในทุกสังคม (อังในอมรา พงศาพิชญ์ , 2537 : 62)

และอีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มหรือสังคมจำเป็นต้องมีการควบคุม นอกจากกฎหมายข้อบังคับทำหน้าที่ควบคุมเพียงส่วนหนึ่งแล้ว ศาสนาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ในการควบคุมและช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม ศาสนาตามทัศนะของเดอร์ไคม์ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ 4 ประการคือ (อ้างใน ชิตยา สุวรรณะชญ : 99-100)

1.1 ทำหน้าที่ในการเตรียมและจัดวินัย (disciplinary and preparatory function) หน้าที่นี้จะเป็นส่วนที่พิธีกรรมของศาสนาจะหัดให้บุคคลมีระเบียบวินัยด้วยตนเอง และเตรียมคน เพื่อชีวิตในสังคม

1.2 หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวหรือผนึกเข้ากับสังคม (cohesive function) ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่ในอันที่จะสร้างความหมายของการที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน มีอารมณ์และความรู้สึกทำนองเดียวกัน ตลอดจนแสดงออกในแนวเดียวกัน เป็นการสร้างพลังของการรวมกลุ่ม

1.3 ทำหน้าที่ในการผนวกและรื้อฟื้น (revitalizing function) ศาสนาและประเพณีทำหน้าที่สร้างศรัทธา ความเชื่อมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีตให้คงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มสังคมนั้นๆ

1.4 หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกของคุณค่า และความสุขของการมีชีวิต (euphoric function) พิธีกรรมทำให้เกิดความสุขในการมีชีวิตร่วมกัน พร้อมทั้งเป็นการลดความกดดันหรือเศร้าโศกในจิตใจ ในกรณีกลุ่มสังคมจะต้องประสบภาวะวิกฤติเสมอๆ เช่น การตายหรือภัยต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมทางศาสนาจะเป็นเครื่องที่ชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่ประสบเคราะห์กรรมนั้นมีโชเป็นคู่เคียงที่ได้รับทุกข์ แต่กลุ่มสังคมนั้นมีส่วนในความทุกข์อันนั้น

จะเห็นว่าเคอร์ไคม์ ได้ใช้ทฤษฎีการหน้าที่ (functional theory) มาใช้ในการศึกษาพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถาบันทางสังคมที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมโดยรวม

นักวิชาการท่านต่อมาที่จะกล่าวถึงคือ Bronislaw Malinowski (1942 : 76 - 77) ได้เสนอแนวทางสำหรับสำนักโครงสร้างหน้าที่ (structural-function school) ขึ้นมาว่าการปฏิบัติตามวัฒนธรรมในแต่ละสังคมนั้น ย่อมจะปรากฏออกมาในลักษณะของการกระทำต่อกันและกันอย่างมีความหมาย และทั้งหมดนี้ต้องพยายามเข้าใจในแง่ของการสนองตอบความต้องการทางจิตวิทยาของบุคคลที่รวมกันอยู่ในสังคมโดยที่ Malinowski มุ่งอธิบายว่าการปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ นั้นเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

Malinowski เห็นว่า หน้าที่ของศาสนา คือ ช่วยสนับสนุนกำลังใจและขวัญของมนุษย์ โดยการเสริมสร้างทัศนคติที่มีคุณค่าต่างๆ เช่น การยอมรับนับถือประเพณี ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความกล้าหาญ และความมั่นใจในการต่อสู้กับอุปสรรคและในการเผชิญหน้ากับความตาย พิธีกรรมทางศาสนามีหน้าที่บางอย่างในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ในสังคม

และนักวิชาการท่านสุดท้ายที่จะกล่าวถึงคือ Edmund Leach (1954 :4) ได้มองพิธีกรรมทางศาสนาว่าเป็นรูปแบบหรือวัฒนธรรมอันจะเป็นสัญลักษณ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างสังคม โดยได้ให้แนวความคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมเอาไว้ว่า วัฒนธรรมคือ เนื้อหา แต่โครงสร้างสังคมเป็นรูปแบบและ โครงสร้างทางสังคมจะถูกแสดงออกในรูปแบบของวัฒนธรรม (cultural form) เป็นการแสดงออกทางพิธีกรรม (ritual expression) พิธีกรรมนี้ทำให้เราทราบถึงสถานภาพ และบทบาทของบุคคลในสังคม และจะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างได้ ทั้งนี้โดยการศึกษาความนั้นเป็นหน้าที่ของนักมานุษยวิทยาโดยตรง

ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้ แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและสังคม ในการศึกษากลุ่มเยาวชนซึ่งจะทำกิจกรรมและมีส่วนช่วยในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาและวัดเป็นประจำ เพื่อศึกษา กลไกที่พิธีกรรมสามารถตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตและทำหน้าที่ทางสังคม

แต่การใช้ทฤษฎีโครงสร้าง - การหน้าที่ ศึกษาสังคมนั้นมีข้อจำกัดบางประการ เพราะว่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้เราไม่สามารถมองเห็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลง การคลี่คลายการขยายตัวของเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง และการทำงานของมีปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น อีกทั้งยังไม่สามารถวิเคราะห์กลุ่มคนแบบต่างๆและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและบุคคลในกลุ่มได้ภายในขอบเขตพื้นที่ๆจำกัดที่เราตีวงเอาไว้ ดังนั้นในการทำวิจัยจึงต้องมีแนวคิดอื่นมาเพิ่มเติมเพื่อทำการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (อकिन รพีพัฒน์ , 2237 : 72)

2. แนวคิดของการมีส่วนร่วม (Participation concept)

แนวคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนนั้นได้บังเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก ดังจะเห็นได้จาก “ประเพณีโลงแขก” (cooperative work) ซึ่งมีการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก (นิรันดร์ งามวิจิตร เวศม์, 2537 : 182-190)

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากการสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญสอดคล้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2. ความเคียดแค้นและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมยังอาจเกิดจากแนวคิดอื่นๆ เช่น

4. ความศรัทธา ที่มีความเชื่อถือนุคคลสำคัญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้าง โบสถ์ วิหาร

5. ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่ เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งๆที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ

6. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องกับดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (contribution) บรรลุจุดหมายของกลุมนั้นกับการทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย จากนั้นดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. การเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องกับตัวเอง (self) กล่าวคือ ผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางด้านจิต(ego-involved)ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน(task-involved)

2. การกระทำการให้ เมื่อผู้ที่มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง

3. การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุมนั้นแล้ว ผู้ที่มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบของกลุมนั้นแล้ว เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับ (self - involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ
 participation = cooperation + coordination + responsibility

ดังนั้นการมีส่วนร่วม จึงอาจหมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยการกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ)

โดยนัยนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (teamwork) ด้วย

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตัวเองได้นั้น ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (freedom to participation)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participation)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participation)

นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นกับเงื่อนไขต่อไปนี้ด้วย คือ

4. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน

5. ประชาชนต้องไม่เสียเงินเสียทอง ค่าใช้จ่าย ในการมีส่วนร่วมมากเกินไป ประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ

6. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย และ ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคม หากจะมีส่วนร่วม

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

อกิน รพีพัฒน์ (2525 : 38 และ 2527 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือ การให้ประชาชน เป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอก แล้วทำให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง ซึ่งอาจแบ่งการมี ส่วนร่วมได้ 5 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยอื่นที่มีส่วน ทำให้เกิดความสำเร็จ

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น อาจจำแนกออกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมี ส่วนร่วมดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยผ่านองค์การจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ

2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) โดยผ่านองค์การผู้แทนของประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการกลุ่ม หรือชุมชน กรรมการกลุ่มเลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์การที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (non - representative organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมศึกษาและวิเคราะห์ถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในการทำกิจกรรมต่างๆภายในวัดและภายในชุมชนว่าเยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆครบทั้ง 5 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมหรือไม่ และรูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนว่าเป็นรูปแบบใด เพื่อให้ทราบว่าเมื่อเยาวชนเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านพิธีกรรมและกิจกรรมชุมชนนั้นส่งผลต่อเยาวชนในชุมชนอย่างไร

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกลาทางสังคม (Socialization concept)

การจัดกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตลอดชีวิต ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราช่วยด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตน (self) คือ ความรู้สึกที่ตนเป็นมนุษย์แตกต่างจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด สามารถประพฤติตนให้เหมาะสมกับวาระและโอกาสต่างๆ การจัดกลาทางสังคมเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งไปยังสังคมอีกยุคหนึ่งเป็นกระบวนการที่สมาชิกตั้งแต่แรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบเพื่อให้เรียนรู้บทบาทของสังคม (social role) รวมตลอดถึงทักษะ (skill) ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการบำบัดความต้องการของมนุษย์ (สุพัตรา สุภาพ, 2537 : 37 - 38)

สุพัตรา สุภาพ (2537 : 43-44) กล่าวว่ากลุ่มตัวแทนที่ให้การขัดเกลาทางสังคมมีทั้งหมด 6 กลุ่มดังนี้

1. พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะทำการอบรมอยู่ 2 วิธีคือ การอบรมอย่างจริงจัง ได้แก่ การสั่งสอนอบรมด้วยวาจา หรือการกระทำเพื่อให้เด็กรู้ว่าอะไรถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของสังคม
2. เพื่อนหรือกลุ่มเพื่อน (peer group) ประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน
3. โรงเรียน เป็นกลุ่มตัวแทนในการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมที่สำคัญแทนพ่อแม่ และเป็นสถานที่ให้เด็กได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับสมาชิกเพื่อนฝูง เด็กต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว
4. กลุ่มอาชีพ เมื่อเด็กได้รับการเตรียมที่จะเริ่มประกอบอาชีพของตัวเองแล้ว พอเริ่มจับอาชีพหนึ่งอาชีพใดจะพบว่ากลุ่มอาชีพนั้นมีระเบียบวิธีการ โดยเฉพาะของคน ซึ่งอาจไม่ซ้ำกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ ซึ่งตนเองจะต้องเรียนรู้และรับไว้ การอบรมในวัยนี้จึงเป็นวัยที่ค่อนข้างเป็นผู้ใหญ่แล้ว
5. ตัวแทนทางศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคนหรือแนะนำแนวทางให้คนยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อเป็นเป้าหมายในการกระทำโดยเฉพาะศาสนาพุทธได้สอนให้คนเราไม่ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะหลายสิ่งในโลกไม่มีความแน่นอนจึงต้องยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรมและความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร

ศาสนาจึงมีส่วนที่สร้างเจตคติที่ดี มีจิตใจที่องงาม มีพฤติกรรมที่ประกอบด้วย คุณธรรม ความสุจริต ซึ่งช่วยให้บุคคลเข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสามารถระงับความดิ้นแค้นหรือขจัดความฟุ้งซ่านหรือความทุกข์ ซึ่งตัวแทนทางศาสนาได้แก่ วิศวาอาราม พระ นักบวช ผู้สอนศาสนา หรือผู้เผยแผ่ศาสนาพยายามจะช่วยขัดเกลาให้บุคคลได้เป็นไปตามครรลองที่มุ่งหมายไว้

แนวความคิดของศาสนาจึงเป็นพลังให้บุคคลยอมรับหรือไม่ยอมรับสิ่งต่างๆ คุณค่าหรือที่มาจากศาสนา จึงเป็นเสมือนเครื่องกลั่นกรองความรู้สึกของบุคคล โดยเฉพาะวัด มีอิทธิพลต่อ

บุคคลไม่น้อย ถ้าบุคคลใกล้ชิดวัดมากเท่าไร ก็จะได้รับเจตคติและแนวความคิดมากขึ้นเท่านั้น วัดและพระสงฆ์จึงช่วยขับเคลื่อนความประพฤติของบุคคล เช่น การที่บุคคลจะคิดว่าสิ่งใดถูกหรือผิด เกิดจากความเชื่อในศาสนาที่ตนยึดถือ

สำหรับบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างใกล้ชิด ศาสนาก็มีอิทธิพลไม่น้อย เพราะหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมของโลกมาจากศาสนา หลักจริยธรรมต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นหลักของกฎหมายทั้งทางแพ่งและทางอาญา ทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นข้อห้ามที่ขัดขวางกระทำของบุคคล สิ่งเหล่านี้ออกมาในรูปแบบธรรมเนียมประเพณี มารยาท ฯลฯ ที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบัน

6. สื่อมวลชน มีหลายประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หนังสือรายสัปดาห์ นวนิยาย สารคดี เป็นต้น สื่อมวลชนเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีส่วนในการขับเคลื่อนทางสังคมในด้านต่างๆ ตั้งแต่เรื่องคุณค่า ความเชื่อ และความประพฤติ เป็นต้น

ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางสังคม เน้นการศึกษาเฉพาะการขับเคลื่อนทางสังคมผ่านทางกลุ่มตัวแทนทางศาสนาเป็นหลัก เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างเขวชนกับวัด และเพื่อศึกษาผลของการขับเคลื่อนทางสังคมที่ได้จากตัวแทนทางศาสนาส่งผลกระทบต่อตัวเขวชนและคนในชุมชน

ผลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาผลงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของศาสนา วัด และการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนหลายงานด้วยกัน เช่น

โสวัตรี ณ ถลาง ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ วัดญาณ : บทบาทด้านพิธีกรรม และความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นรายงานวิจัยเชิงมานุษยวิทยาสังคมเกี่ยวกับสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ทางสังคมของวัดญาณภายใต้บริบททางสังคมไทย โดยอาศัยการศึกษา บทบาททางด้านพิธีกรรมและข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ จากการศึกษาพบว่า วัดญาณได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนาที่มีปรากฏในสังคมไทย เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้วัดญาณปฏิเสธบทบาทในการรับรองความสัมพันธ์ทางด้านชาติพันธุ์ญาณ เพื่อปรับตัวให้สอดคล้อง

คล่องกับการดำรงสถานภาพและการทำหน้าที่ทางสังคมในสังคมปัจจุบัน และปรับตัวเพื่อการอยู่รอดทางด้านเศรษฐกิจอีกด้วย

เสาวนีย์ จิตต์หมวด ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง หน้าที่ของมัชชિકต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง และผลของการศึกษาทำให้ทราบว่า มัชชิกในเมืองกับในชนบทต่างก็ทำหน้าที่ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ไม่แตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของเศรษฐกิจคือ มัชชิกในชนบทมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจมากกว่ามัชชิกในเมืองและความต้องการของชาวไทยมุสลิมที่มีต่อมัชชิกก็คือ ต้องการให้มัชชิกทำหน้าที่หรือมีบทบาทด้านการสอนการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ให้มีการประกอบพิธีกรรมที่มัชชิกมากที่สุด และต้องการให้สอนการศึกษาที่ดีที่ถูกต้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

นิวัฒน์ ฉิมพาลี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ชาวบ้านและวัดคาทอลิก : การศึกษาเฉพาะกรณีโครงสร้างอำนาจในชุมชนโคกวัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาถึงโครงสร้างทางอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับอำนาจในชุมชนชนบท โดยการทำการศึกษาที่บ้านโคกวัดซึ่งเป็นชุมชนคาทอลิกระดับหมู่บ้าน ในจังหวัดปราจีนบุรี และผลการวิจัยพบว่า บาทหลวงคาทอลิกในหมู่บ้านมีอิทธิพลมากต่อทัศนคติของชาวบ้านเกี่ยวกับผู้นำชุมชน ในบรรดาบุคคลที่เป็นผู้นำนั้นมีสถานภาพทางสังคมและความสามารถที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มและชุมชนมีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำในชุมชน ถ้าผู้นำไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงหรือสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ อิทธิพลของเขาจะลดต่ำลง

บุคคลที่เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจคือ บาทหลวงที่ดำรงตำแหน่งเจ้าวัดของหมู่บ้าน และอำนาจในชุมชนโคกวัดมิได้เป็นอำนาจที่ปิดกั้นหรือผูกขาด แต่ก็ไม่ได้ประกอบด้วยกลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่ม ที่แต่ละกลุ่มแข่งขันกันแสวงหาอำนาจ แต่มันเป็นการดึงบุคคลที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะอุทิศตนให้ชุมชน เข้ามาร่วมงานกันตามความถนัดของแต่ละคน

วิษุฒดา สิงห์โต ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนใน ศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน “พิทักษ์” ชุมชนวัดคอมรทาศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนไม่ได้เข้ามีส่วนร่วมในศูนย์เลี้ยงเด็กอย่างแท้จริง แต่เป็นการร่วมมือในสิ่งที่ผู้นำหรือครูที่เลี้ยงขอมมา เพราะการกำหนดปัญหา การวางแผนแก้ไข และการดำเนินงานต่าง ๆ นั้น ครูที่เลี้ยงเป็นผู้กำหนด ประชาชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นไปในรูปของการใช้ประโยชน์ และ

การร่วมออกเงินเท่านั้น กิจกรรมในการพัฒนาอื่นๆในชุมชน ประชาชนก็มิได้มีส่วนร่วมเช่นกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปในลักษณะของการใช้ประโยชน์และให้ความร่วมมือ ตามที่ผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐขอมา ประชาชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่เป็นเรื่องของผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนด ตลอดจนวางแผนการแก้ไข โดยที่การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขนั้นทั้งผู้นำ และเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ให้ความสำคัญในขั้นตอนทั้งสองเลย

นอกจากนี้พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลอันได้แก่ เพศ การศึกษาอาชีพ รายได้ และกรรมสิทธิ์ ในที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ต่างกัน นั่นคือ เพศหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย ผู้ที่มีการศึกษาค่ำซึ่งมักมีอาชีพรับจ้างและรายได้น้อย จะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน มีโอกาสมีส่วนร่วมมากกว่า และผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่มีการมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย

การศึกษาครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยภายในชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ผู้นำ การขาดอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน วิถีทางเศรษฐกิจที่ยากจน ความรู้สึกลึกซึ้งต่อชุมชน การดำเนินงานกรรมการชุมชน ตลอดจนปัจจัยภายนอก อันได้แก่ การปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

ฉลาดชาย รมิตานนท์ อานันท์ กาญจนพันธ์ และวิระดา สมสวัสดิ์ 2526 (อ้างในฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527 :133) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน : เงื่อนไข ปฏิกริยา และอนาคต โดยเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมในหมู่บ้านรับจ้างในหมู่บ้านสันโป่ง ตำบลบ้านกาศ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนา และศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มชนานายากจนในหมู่บ้านเป็นหลัก จากการศึกษาพบว่ามีการแบ่งชนชั้นในหมู่บ้านโดยได้อาศัยมาตรฐานหรือลักษณะการแบ่งตามชาวบ้านใช้อยู่เป็นหลัก การแบ่งเช่นนี้ปรากฏว่าสอดคล้องกับจำนวนที่ดินที่คนเหล่านั้นถือครองว่ามีที่ดินมาก น้อย หรือเป็นชาวนารับจ้าง เราสามารถจัดแบ่งชาวนาในหมู่บ้านนี้ออกเป็น 5 ชนชั้นคือ หมู่คนทุกข์ (พวกคนจน) ชาวนารับจ้างเป็นพวกที่ไม่มีที่ดิน ชาวนาจน มีที่ดินขนาดเล็กมักจะต่ำกว่า 2 ไร่ ชาวนากลาง มีที่ดินของตนเองเกิน 2.5 ไร่ นายทุนเจ้าของที่ดินคือประเภทที่มีที่ดินให้เช่า ในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งกลุ่มชาวนารับจ้าง โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ

1. ต้องการหารูปแบบการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการบรรลุถึงชีวิตที่ดีกว่าของกลุ่มชาวนาไร่ข้าง

2. ต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชาวนาไร่ข้าง เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาของครอบครัวสมาชิกปัญหาของกลุ่มและร่วมสร้างสรรพัฒนาหมู่บ้านของพวกเขาตามลำดับ

3. เพื่อให้ นักวิชาการจะได้เรียนรู้ถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม

การจัดตั้งกลุ่มประสบความสำเร็จเพราะมีเงื่อนไขสนับสนุนได้ดังนี้

1. ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ผู้ที่เคื้อคร้อนขัดสนก็มีความจำเป็นที่จะหาทางผ่อนปรนความขาดแคลนของตน การเป็นชาวนาไร่ข้าง ไม่มีที่นาของตนเอง หรือเป็นชาวนาชากจน มีที่ดินจำนวนน้อย ทำให้คนกลุ่มนี้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มในการช่วยเหลือกันและกันในการแก้ปัญหาความยากจนของคนจนได้บ้าง

2. ความสามารถของผู้นำ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สามารถผลักดันทำให้การก่อตั้งกลุ่มสำเร็จขึ้นมาได้ ผู้นำในการประสานงานในหมู่บ้านนี้นั้นเป็นผู้ที่มีประวัติการทำงานเพื่อส่วนรวมดีเด่น มีความจริงใจที่ปรากฏให้เห็นตลอดเวลา

3. การสนับสนุนจากภายนอก คือการสนับสนุนที่นักวิจัยได้แสดงต่อพวกเขาซึ่งถือว่าเป็นการสนับสนุนจากภายนอกโดยการให้การสนับสนุนด้านกำลังใจ การสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจ การสนับสนุนทางด้านวิชาการและเทคโนโลยี

4. แรงจูงใจจากความสำเร็จของกลุ่มอื่น โดยเห็นจากชาวนารวยรวมกลุ่มกันเรียกร่องที่ทำกิน และประสบความสำเร็จในการเรียกร่อง ชาวนาชากจนเลศคิดว่าตามลำพังคนเดียวจะทำการอันใดคงไม่เป็นผล ต้องเข้าพวกเข้ากลุ่มจึงจะสำเร็จ

แต่อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มก็ประสบกับอุปสรรคด้วยเช่นกันโดยสามารถแยกอุปสรรคที่เจอได้ 3 ด้านด้วยกันคือ

1. อุปสรรคด้านการเมือง อุปสรรคด้านการเมืองได้เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ผู้นำกลุ่ม และกลุ่ม โดยรวม
2. อุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ
3. อุปสรรคทางด้านวัฒนธรรม

แต่เงื่อนไขที่ทำให้พวกชาวนาชาจนและไม่อาจคืนหลุดออกจากวัฏจักรของความยากจนจะอยู่ที่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นหลัก ชาวนาชาจนตกอยู่ในภายใต้ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ (patron and client relationship) ในกรณีนี้ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ก็เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจควบคุมปัจจัยการผลิตที่สำคัญสองประการคือ ที่ดินและทุนกับผู้ที่เป็นเจ้าของแรงงาน ซึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่ร่ำรวย กับผู้ที่อยู่ใต้อุปถัมภ์ที่ยากจนนั่นเอง เมื่อต้องตกอยู่ภายใต้พันธนาการดังกล่าวนี้มาเป็นเวลาช้านาน จึงทำให้ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ขาดความเชื่อมั่นในตนเองทั้งในด้านความคิด และการกระทำ

จากการทำวิจัย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าอนาคตของกลุ่มจะอยู่ได้หรือไม่ได้ ประเด็นใหญ่อยู่ที่ว่ากลุ่มจะสามารถจัดการแก้ปัญหาภายในของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดให้มีกิจกรรมที่มีผลตอบสนองในการดำรงชีวิตของพวกเขาอย่างเห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม และในขณะที่เขียวกันเสริมสร้างหรือปลูกจิตสำนึกโดยผ่านทางกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา

ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์ ได้ทำการวิจัยศึกษาเรื่อง ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯแห่งหนึ่ง โดยทำการศึกษาที่หมู่บ้านวัดฉนวนสะพานขาว โดยแบ่งออกเป็น 2 เขตคือ ผู้ที่อาศัยบริเวณวัดฉนวน และผู้ที่อาศัยอยู่ในตรอกใต้ การศึกษาในครั้งนี้ทำการศึกษารวมชนแออัดตรอกใต้ ผลของการศึกษาพบว่า หมู่บ้านวัดฉนวนสะพานขาวในสมัยที่จัดตั้งขึ้น หน่วยสังคมพื้นฐานในการจัดระบบสังคมมีรูปแบบเป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วย นายกับไพร่ได้บังคับบัญชาจำนวนหนึ่ง ผู้ที่อยู่อาศัยนั้นอาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ โดยพิจารณาตามลักษณะงานที่ทำได้ดังนี้ กลุ่มแรกประกอบไปด้วย คนงานก่อสร้าง ช่างส่วนใหญ่ในตรอกใต้ปัจจุบันเป็นช่างกระเบื้อง กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนงานท่าเฟอร์นิเจอร์ กลุ่มที่สามคือพวกที่มีอาชีพขับสามล้อรับจ้าง คนตรอกใต้เป็นคนที่ได้ตั้งถิ่นฐานที่นี้มานานนับสิบๆปี แต่ก็มีย้ายเข้ามาใหม่ทำให้ลักษณะการประกอบอาชีพของคนตรอกใต้

มีรูปแบบแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ และช่างมากกว่ารับราชการ ถ้าผู้ใดก็ตามในชุมชนสามารถให้ความช่วยเหลือแก่คนจำนวนมากได้ จะต้องเป็นคนที่มีการศึกษาและความเอื้อเฟื้อที่ทำให้เขายินดีที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนอื่น บุคคลเช่นนี้มีสามคนในตรอกได้ คือ ผิน สาย เนตร์ เราสามารถแบ่งความสัมพันธ์ได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสายและผินกับคนเร่ขายสินค้าของเขาและความสัมพันธ์ระหว่างเนตร์กับลูกมือปูกระเบื้อง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่ความสัมพันธ์ตามสัญญาในฐานะนายจ้างกับลูกจ้างเท่านั้นแต่เป็นความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนสนิทเป็นมิตรภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างสายกับคนพวกนี้ไม่ใช่เพียงความสัมพันธ์ทางธุรกิจเท่านั้น แต่เป็นความรู้สึกผูกพันคนเหล่านี้จะเรียกสายโดยใช้คำเรียกญาติเช่น พี่หรือน้า ความสัมพันธ์ระหว่างผินกับคนเร่ขายของของเขาที่คล้ายกับกรณีของสาย แต่ที่แตกต่างก็คือคนเหล่านั้นส่วนมากเป็นญาติของผิน ผินจึงเป็นบุคคลที่มีญาติและเกี่ยวข้องกันมากที่สุด ในตรอกได้และคนกว้างขวางสุดด้วย และผินก็หาคนเร่ขายของตนเองด้วยวิธีการที่ชาวบ้านเรียกว่า รับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งก็คือการฝากเลี้ยงและระยะเวลาที่เด็กอยู่กับผู้รับเลี้ยงไม่นาน ประมาณ 2-3 ปีเท่านั้น อย่างไรก็ตามความผูกพันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้รับเลี้ยง กับบุตรบุญธรรมของเขาก็จะยั่งยืนต่อไป เนตร์เป็นคนที่มียุทธบุญธรรมมากที่สุดในตรอกได้ ดังนั้นคนเหล่านี้จะให้การสนับสนุนเนตร์ในการทำกิจกรรมต่างๆที่เขาทำ

เราอาจแบ่งคนตรอกได้ได้ออกเป็น 3 พวกคือ พวกของสาย พวกของผิน และพวกของเนตร์ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าและคนในพวกเป็นความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์ (patron and client relationship) ตามแบบอย่างี่ Eric R. Wolf ได้บรรยายไว้ในกรณีมิตรภาพชนิดเป็นเครื่องมือ (instrumental friendship) คนอาจจะไม่ผูกมิตรโดยมีเจตนาที่อาศัยที่จะอาศัยผลประโยชน์จากมิตรภาพนั้นในการแสวงหาทรัพยากร (resources) ทั้งทางวัตถุและสังคม แต่การแสวงหาเช่นนั้นเป็นสิ่งสำคัญในมิตรภาพชนิดนี้ ในมิตรภาพชนิดนี้แต่ละฝ่ายของกลุ่มมิตรทำตนเป็นสายใยต่อเชื่อมเพื่อนของตนกับคนอื่น ๆ เมื่อมิตรภาพชนิดที่ใช้เป็นเครื่องมือนี้ไม่มีความสมคูลย์ในฐานะของผู้เป็นคู่มิตรกล่าวคือ คนหนึ่งมีสถานภาพสูงกว่าอีกคนหนึ่งจนมองเห็นได้ชัดในด้านความสามารถที่จะให้วัตถุ และบริการก็จะมาจนถึงจุดที่มิตรภาพได้กลายเป็นความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์ (patron and client relationship)

จากการสังเกตเราจะเห็นว่ามิตรภาพในครอบครัวได้มีลักษณะการใช้มิตรเป็นเครื่องมือความคิดเกี่ยวกับมิตรภาพอีกอย่างหนึ่งคือ ความคิดเรื่องเพื่อนตาย คนครอบครัวได้ยอมรับว่าเพื่อนตายหายากมาก แต่ทุกคนยกย่องคุณภาพของเพื่อนตาย การเป็นคนที่ผู้อื่นพึงใฝ่เป็นคุณภาพที่สำคัญในพวกคือ กลุ่มเพื่อน ในครอบครัวนี้ทุกคนยอมรับว่ามีเพียงสามคนที่เป็นคนที่มิถูกน้องสามคนนี้ก็ได้อีก แก่ ผิน สาย เนตร์ โดยทุกคนยอมรับว่า ผิน และเนตร์เป็นนักเลงโต เป็นคนใจนักเลง แต่สายป็นพ่อค้ามากเกินไปที่จะเรียกได้ว่าเป็นนักเลง แต่ก็เป็นคนรวยที่สุดในครอบครัว ผินและสายจะเป็นคนที่ช่วยเหลือในด้านทางเศรษฐกิจ ส่วนเนตร์จะสามารถช่วยเหลือให้ความคุ้มครองหรือการติดต่อในกรณีขัดแย้ง กับคนภายนอก เพราะเนตร์รู้จักและมีความสัมพันธ์กับสรวัดรแสงซึ่งเป็นสรวัดรใหญ่ในสถานีตำรวจประจำท้องถิ่นนั้นเพราะสรวัดรแสงเป็นลูกพี่ของเนตร์ จึงทำให้ทุกคนในครอบครัวได้ยอมรับว่า เนตร์เป็นคนที่สำคัญที่สุดในครอบครัว

กลุ่มทั้งสามที่มีอยู่ในชุมชนครอบครัวนี้ก็มีลักษณะเป็นกลุ่มขัดแย้ง (factions) อย่างไรก็ตามไม่เคยมีการต่อสู้ขัดแย้งกันอย่างจริงจังจริงๆ ระหว่างสามกลุ่ม ต่อมาเนตร์ได้เป็นผู้นำชุมชนและเป็นผู้แทนในการติดต่อกับคนภายนอกอย่างเป็นทางการ คือได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน สายและผินก็เป็นกรรมการหมู่บ้านด้วยเช่นกัน แต่ในเวลาต่อมาเนตร์ได้สูญเสียตำแหน่งผู้นำชุมชนเพราะเขาไม่สามารถทำตามบทบาทนักเลง ไม่มีน้ำใจนักเลงอย่างแท้จริงในเวลาที่มีเรื่องการ เล่นแชร์และเรื่องการแจกข้าวสาร ทำให้ลูกน้องลดลงมาก คนที่ไม่เชื่อและไม่ทำตามเริ่มมีมากขึ้นด้วย และในที่สุดสลัมครอบครัวนี้ก็สลายไปในเวลาไม่นาน

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัด ในที่นี้คือ โบสถ์ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในที่นี้คือโบสถ์ซางดาครู๊ส

คุณพ่อ ในที่นี้คือ พระสงฆ์หรือบาทหลวงในคริสตศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก ที่ประจำอยู่ที่โบสถ์ซางดาครู๊ส

กลุ่มเยาวชน คือ กลุ่มเด็กในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับโบสถ์ซางดาครู๊สและชุมชน มีสมาชิกอยู่ในวัยเด็ก วัยรุ่น หนุ่มสาว ถึงอายุประมาณ 6-25 ปี และผู้ร่วมทำงานกับกลุ่มเยาวชนทุกคน

ชุมชน ในที่นี้คือ ชุมชนกฐินที่ผู้วิจัยได้เลือกเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ชาวคาทอลิกหรือชาวคริสตัง ในที่นี้คือ ชาวชุมชนกฐินที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

สัตบุรุษ คือ ชายและหญิงที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

คณะพลมารี (The Legion of Mary) คือ คณะนรवासคาทอลิกแพร่ธรรม รับใช้พระเจ้าในเพื่อนมนุษย์ ภายใต้การนำของพระศาสนจักร ถิ่นได้แก่พระสงฆ์ประจำท้องถิ่น และคุณพ่อเจ้าวัดของคน

กอนซิลีอุม (Concilium Legionis) คือ สถาปนย์กลางของคณะพลมารี ตั้งอยู่ที่กรุงดับลิน ประเทศไอร์แลนด์

เซนาตุส (Senatus) คือ สถาปนกรรมการคณะพลมารีในระดับประเทศ บางประเทศมีกิจการพลมารีมากก็อาจมีหลายเซนาตุสได้ เช่น เกาหลี สหรัฐอเมริกา และอินเดีย เป็นต้น

เรเชีย (Regia) คือ สภาบริหารคณะพลมารีในอาณาบริเวณใหญ่กว่าคอมมิเชียม (เวลานี้ประเทศไทยยังไม่มีสภาเรเชีย) เรเชียขึ้นตรงต่อกอนซิลีอุม

กอมิเชียม (Comitium) คือ กุเรียหัวหน้า ที่ทำหน้าที่ดูแลกุเรียอื่นด้วย เพื่อแบ่งเบาภาระของเซนาตุส กอมิเชียมขึ้นตรงต่อเซนาตุส

กุเรีย (Curia) คือ สถาปนกรรมการเปรสิเดียม กุเรียขึ้นตรงต่อกอมิเชียม หรือขึ้นตรงต่อเซนาตุสก็ได้

เปรสิเดียม (ป.) คือ กลุ่มสมาชิกพลมารีแต่ละหน่วย ตั้งอยู่ตามวัด โรงเรียน สถาบันคาทอลิก ซึ่งปกติสังกัดกุเรียหรือกอมิเชียมแต่อาจขึ้นโดยตรงต่อเซนาตุสก็ได้ แบ่งเป็น 2 ระดับคือระดับอาวุโส สมาชิกอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และระดับเยาวชน สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี

จิตคารมณ์ คือ เป้าหมาย วัตถุประสงค์

จิตตาริการ คือ พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบขบวนกสน , กลุ่มต่างๆ

คณะอรุสุลิน คือ คณะนักบวชคณะหนึ่ง

พิธีสหบุรุษมิชชา คือ พิธีมิชชานาคใหญ่ ที่มีพระสงฆ์ และสัตบุรุษเป็นจำนวนมาก จะจัดขึ้นในช่วงเวลาสำคัญๆทางศาสนาเช่น การฉลองวัด เป็นต้น

การสวดเทเซ่ (Taize') คือ การสวดมนต์ ภาวนาในความเงียบสงบ

ตามคิฐานในการวิจัย

1. กลุ่มเยาวชนของวัดทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน
2. กลุ่มเยาวชนของวัดทำหน้าที่สืบทอดความเชื่อทางศาสนา ศิลธรรม และพิธีกรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม บทบาท และความสัมพันธ์ของกลุ่มเยาวชนกับชุมชน โดยศึกษาผ่านกลุ่มเยาวชนในวัดคาทอลิกของชุมชน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชนกับวัด
3. เพื่อศึกษาความสำคัญของวัดในชุมชนที่มีต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม ศาสนาและคนในชุมชน
4. เพื่อศึกษาสภาพสังคมของชาวคาทอลิกชุมชนภูฎิเงิน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของวัดที่มีต่อชุมชนคริสตังในกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากลุ่มเยาวชนในวัด (ที่ทำกิจกรรมร่วมกับวัด) ว่ามีความสัมพันธ์และมีบทบาทอย่างไรต่อชุมชน โดยผู้วิจัยได้เลือกชุมชนวัดกุฎีจีนเป็นชุมชนที่ใช้ในการศึกษา เพราะชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีประชาชนนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นระยะเวลาจนถึง 200 กว่าปี และปัจจุบันก็ยังมีผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ในชุมชนเกินร้อยละ 85 ผู้วิจัยศึกษาถึงความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในวัด และเป็นกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับวัดโดยเสมอมา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเน้นที่กลุ่มเยาวชน โดยให้เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนในชุมชนกุฎีจีน เพราะกลุ่มเยาวชนคือ เด็กและวัยรุ่น ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป และยังคงมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆถึงแม้ว่าจะออกจากกลุ่มไปแล้วก็ตาม เพราะกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมและมีความใกล้ชิดกับวัดเป็นประจำ ทำให้เราสามารถมองเห็นถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อชุมชนได้ โดยการศึกษาเหตุการณ์และกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นที่วัด เพราะวัดเป็นสถานที่หลักในการทำกิจกรรมต่างๆในชุมชนและวัด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและความสัมพันธ์ที่วัดมีต่อชุมชนนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยต่อไปนี้คือ

1. การศึกษาค้นคว้าวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ในส่วนเรื่องของศาสนา ชุมชน และเอกสารที่เกี่ยวข้องจาก ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิทขบบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการสร้างพื้นฐานความเข้าใจในเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษา

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการเข้าไปศึกษาอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) ในพิธีกรรม กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัดและชุมชน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจถึงบทบาท และความสัมพันธ์ของวัดและชุมชน และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ เพื่อสอบถาม

ถึงข้อมูลทั่วไป และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมากกว่า การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยสัมภาษณ์บุคคลที่ร่วมกิจกรรมต่างๆของวัดอย่างเป็นประจำ เช่น ผู้นำกลุ่มเยาวชน และสมาชิกในกลุ่มเยาวชน คุณพ่อเจ้าวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านต่างๆที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

โดยมีกรอบที่ใช้ในการศึกษาและการสังเกตของ Lofland โดยการจัดแบ่งประเภทตามปรากฏการณ์ทางสังคมเป็น 6 ประเภทมีดังนี้ (อ้างในสุภางค์ จันทวานิช , 2539 : หน้า 50-52)

2.1 การกระทำ (acts) คือ การใช้ชีวิตประจำวันหรือพฤติกรรมต่างๆของคนที่อยู่ในชุมชน

2.2 แบบแผนการกระทำ (activities) คือ การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นขบวนการมีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ การประกอบพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีการทำในวันสำคัญของปี เพื่อที่จะได้มองเห็นถึงสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน

2.3 ความหมาย (meanings) การให้ความหมายแก่การกระทำหรือพฤติกรรมในสองข้อแรก คือ การที่บุคคลมองตัวเองในสังคม และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ในฐานะที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าบุคคลนั้นๆมีความเชื่อ โลกทัศน์ ทศนคติ เกี่ยวกับสภาพของสังคมและวัฒนธรรม ของชุมชนอย่างไร

2.4 ความสัมพันธ์ (relationship) คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน เพื่อที่จะเข้าใจโครงสร้างทางสังคมได้

2.5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (participation) คือ การที่บุคคลยอมให้ความร่วมมือและยอมเป็นส่วนประกอบของโครงสร้างสังคม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ การศึกษาการมีส่วนร่วมในชุมชนจะทำให้เข้าใจโครงสร้างของความสัมพันธ์ที่ดี และขัดแย้งอย่างชัดเจนขึ้น

2.6 สภาพสังคม (setting) คือ การศึกษาสภาพสังคมเพื่อให้ได้ภาพรวมของพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การใช้วิธีการจับบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ

3. นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมเอกสารนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและนำมาจัดกลุ่มให้เป็นระเบียบ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในสนามในแต่ละวัน มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เบื้องต้น และเมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนจึงนำมาจัดระเบียบและวิเคราะห์อีกครั้ง

4. นำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ทั้งหมดมาสรุปและเขียนเป็นรายงานการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบทบาท ความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนภายในวัด กับชุมชน

2. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มเยาวชนกับวัด

3. ทำให้ทราบถึงความสำคัญของวัดในชุมชนที่มีต่อสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และคนในชุมชนในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

4. ทำให้ทราบถึงสภาพสังคมของชาวคาทอลิกในชุมชนภูฎีจีนในปัจจุบัน